

részlet bemutatásával igyekeztem kedvet kelteni a könyv elolvasásához, hiszen a kiadó jóvoltából olyan kiadványhoz jutottunk, ami — néhány apró hiányossága (néhány rész elnagyoltsága, aránytalanságok az egyes országokat bemutató fejezetek között, néhol a sok adat áttekinthetlenné és szinte olvashatatlaná teszi egy-egy részletét) ellenére is — megkönnyíti a kérdés tanulmányozását, áttekintését, melyet az egyes részekhez csatolt rövid bibliográfia is segít. Az egyes tanulmányok szerzői: LUDOVIT BAKOŠ (Pozsony), BERCZIK Árpád, Radoslav ČURČ (Újvidék), CSONEA József, HEGEDŰS Gyula, HEGEDŰS Lászlóné, KALOCSAI RÓZSA, KÉRI Józsefné, KISS Gy. Csaba, KISS Jenő, KOVÁCS FERENC, MOLNÁR SZABOLCS, TÓTH JÓZSEF.

KOMLÓSSY ÁKOS

MAJZIK LÁSZLÓNÉ: NEVELÉSI EREDMÉNYVIZSGÁLAT AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI OSZTÁLYFŐNÖK MUNKÁJÁBAN

A tanuláshoz és a munkához való viszony.
Budapest, 1972. Tankönyvkiadó. 279 oldal.

Már címe alapján is nagy érdeklődés előzte meg MAJZIK Lászlóné kötetét. Régi ígérete ugyanis: a pedagógiai szakirodalomnak, hogy olyan, a nevelőmunkában közvetlenül kamatozó elvek... és módszereket ismertessen, amelyek segítségével mérhetővé válnak a nevelés eredményei. Ilyen elvek és módszerek feltárása mindenekelőtt praktikus igény, de egyszersmind a nevelés gyakorlatával összhangzó pedagógiai elméletalkotás szükséglete is. A pedagógiai gondolkodásunkban bekövetkező változások ebbe az irányba mutatnak: olyan valóságismeretre törekszünk, amely kiegyensúlyozott kapcsolatba hozza a nevelési célok és a deduktív logikával kibontott elvek, valamint a nevelés hatását magán viselő pedagógiai „helyzet” vizsgálatát. E törekvés valóra váltásához azonban mindeztideig hiányoztak azok az elvileg megokolt és a gyakorlatban alkalmazható eredményvizsgáló szempontok és eljárások, amelyek rendszeres kifejtésére a Tankönyvkiadó új kiadványa vállalkozott.

A könyv I. fejezete *beágyazza az eredményvizsgálatot a tervszerű nevelés folyamatába*. Ennek során a szerző megkülönbözteti egymástól a nevelőmunka eredményeinek folyamatos elemzését és a nevelési eredményvizsgálatot. Az előbbi a nevelési cél konkretizálása, a nevelőhatások áttekintése és célszerű elrendezése mellett a tervszerű nevelési folyamat harmadik mozzanataként értelmezi. Ennek — az alkalmazott pedagógiai eljárások hatékonyságának elemzése mellett — csak egy részét képezi a „tulajdonképpeni nevelési eredményvizsgálat”, a *tanulók és a közösség fejlődésében megtestesülő nevelési eredmények vizsgálata*. A szerző szerint a fejlődés és az alkalmazott nevelési eljárások analízise más-más módszereket, szempontokat igényel, de csak együttesen válhatnak a reális tervezés alapjává, újabb fejlesztési programok és folyamatok kiindulópontjává.

Ettől kezdve a szerző természetesen a fenti értelmezésnek megfelelően használja a nevelési eredményvizsgálat kifejezést, s további megállapításai is erre vonatkoznak. Ezek közül — számunkra — leglényegesebbnek annak a gondolatnak a kibontása tűnik, hogy a nevelési eredményvizsgálat lényege „a tanulók neveltségének a tanulóközösség fejlettségi állapotának *viszonyítása* nevelési követelményeink rendszeréhez”. (24. l.) Úgy véljük, a szerzőnek ezen a ponton sikerült elhatárolnia a nevelési eredményvizsgálatot az egyszéri mérésektől, felmérésektől, amelyek rendszerint — szerencsés esetben is — csak egy adott állapot, helyzet feltérképezésére alkalmasak, de viszonyítási alapok és műveletek hiányában nem vonhatók le belőlük következtetések a nevelési eredményekre vonatkozóan. A fejezet részletesen foglalkozik a nevelési eredményvizsgálat különböző szintű *méréseivel*, elemzi azokat, s javaslatokat tesz lehetséges konkretizálásukra. (Megjegyezzük, hogy e javaslatok hasznos hozzájárulást jelenthetnének majd a Nevelési terv követelményrendszerének egy esetleges pontosításához.) Egyébként ez az egyik olyan kérdés, amellyel kapcsolatosan további igényeket fogalmazhatunk meg: sürgetve országos szintű, a mérés viszonyítási alapjaként valóban jól felhasználható követelményszintek kidolgozását.

A szerző a II. fejezetben vállalkozott arra, hogy meghatározza a *neveltség mutatóit*, amelyekben megragadhatók a változás, fejlődés tényei. MAJZIK Lászlóné sokoldalúan értelmezi a tanulói *teljesítményt* mint a neveltség színvonalának egyik jellemzőjét. Hangsúlyozza, hogy az aktuális teljesítményt, mint „a fejlődési folyamat egyetlen metszetét” kell értékelni. Ez azt jelenti, hogy a teljesítményt mindenkor össze kell vetni a gyermek korábbi teljesítményével; mérlegelni kell, hogy mennyire jellemző a tanulóra az itt elért szint, s lehetőség szerint más teljesítményekkel együtt, azokkal összefüggésben kell minősíteni. A gyerekek azonban nemcsak tevékenységük eredményét — teljesítményüket — tekintve különböznek egymástól, hanem *teljesítményük létre-*

hozásának módjában is. E mutatót a szerző a következő elemekre bontotta: a gyermeki tevékenységben mutatkozó tervszerűség és célszerűség színvonala, a megszervezés módja, a végrehajtásban alkalmazott módszerek és eszközök helyes használata, a munka tempója és a tevékenység során tanúsított aktivitás. Elvileg egyértelmű a tevékenységi szintet jelző funkciójával, szükségesnek tartanánk hangsúlyozni, hogy a teljesítmény és létrehozásának módja csakis elméletileg választható el egymástól. A neveltség mutatója a tevékenység eredményeképpen fejlődő *pszichikus tulajdonságok* együttese. A szerző az egyes mutatók tárgyalásakor kitér az adott vonatkozásban legfontosabbnak tűnő mérés-módszertani problémákra is. A tulajdonságoknak, mint a neveltségi szint mutatójának elemzésekor az egész a nevelési eredményvizsgálat igen lényeges kérdéseit érinti: vajon e területen túlléphetünk-e az egyszerű, pontatlan becslésen, van-e lehetőség a formálódó tulajdonságok minőségi ismerveinek mennyiségi oldalát megragadni. MAJZIK Lászlóné — szakirodalmi és személyes tapasztalatok alapján — határozott igennel válaszol a kérdésekre, amikor így fogalmaz: „Az eredményvizsgálat során keressük tehát a neveltség színvonalának meghatározására a minőség által megszabott határon belül a számszerűen jellemezhető mennyiségi oldalt is, a tanulóknál kialakult tulajdonságok mennyiségi mutatóit.” (57. l.) S aztán ő maga elemzi a nevelési eredmények mennyiségi és minőségi megítélésének nehézségeit, buktatóit, illetve egy lehetséges változatot: a tanulók összehasonlítását a benőtt kialakult tulajdonságok minőségi ismerveinek fokozatai szempontjából. Itt ismertetí részletesen a nevelési eredményvizsgálatban jól hasznosítható különböző típusú skálákat.

A neveltség fontos mutatója a *meggyőződés* is. A szerző a meggyőződésnek a nevelési eredményvizsgálat szempontjából releváns ismerveit emeli ki. E személyiségvonás felderítésének metodikai nehézségei ellenére az osztályfőnököknek számos lehetősége van a nevelés folyamatában, hogy tájékozódjék a tanulóknál kialakuló meggyőződés erejéről és tartalmáról. Számbaveheti pl. a gyermekek erkölcsi fogalom- és normaismeretét; mérlegelheti az erkölcsi normák belátásának fokát; meggyőződhet a tanuló erkölcsi itéletalkotásának színvonaláról; megfigyelheti spontán érelemnyilvánításukat, állásfoglalásukat vitás kérdésekben, s ami a legfontosabb: egybevetheti a tanuló mindennapi magatartását az általuk hangoztatott elvekkel. — Végül a neveltségi szint mutatója az is, hogy milyen *okok és motívumok* alapján cselekszik a tanuló. A szerző a pszichológia vonatkozó tételeire hivatkozva a személyiségfejlődés okainak és feltételeinek csoportjairól szól, s megkísérli felvázolni a 10—14 éves tanulók erkölcsi cselekedeteinek motívumrendszerét. A mutató elemzéséhez egy, a motívumok megismerésére alkalmas, ötletes eljárás bemutatása kapcsolódik.

A kötet legertelmesebb része a III. fejezet, amely *A nevelési eredményvizsgálat módszerei* címet viseli.

Gyanítjuk, hogy az olvasók — legalábbis azok az osztályfőnökök, akik közvetlenül hasznosítani szeretnék a könyv tanulságait — a legnagyobb örömmel, érdeklődéssel ezt a fejezetet forgatják. Itt ugyanis a szerző *konkrét példákon* mutatja be a *tanuláshoz és munkához való viszony témakörében* végezhető eredményvizsgálatok technikáját. A vizsgálatok leírásában egységes logikát követ: ismertetí a vizsgált kérdés jelentőségét a neveltségi szint-megállapítás szempontjából; azt, hogy milyen problémákra adhat választ a vizsgálat; leírja a szerző az eljárást (annak eszközeit, szervezését, lefolytatásának szabályait); az adatok regisztrálásának módját, s elemzésük szempontjait; végül bemutatja a kísérleti osztályok vizsgálati eredményeit. Nem vállalkozhatunk a mintegy 20—25 szellemes vizsgálat részletes bemutatására, sőt — nagy számukra való tekintettel — még felsorolásukra sem. Csupán néhányat idézünk fel közülük. Különös figyelmet érdemel például a különböző tanulmányi feladatok elvégzésének helyes sorrendje és a teljesítmény-közi összefüggés elemzése (151. l.); a tanulásban mutatkozó rendszeresség vizsgálata rendkívüli helyzetekben (140. l.); a tanulóknál élő — itt a munkára vonatkozó — ellentmondások feltárására tett kísérlet (195. l.); a hosszabb időn keresztül végzett közhasznú munka komplex analízise (233. l.); a differenciált összteljesítmény mérésére végzett vizsgálat (43. l.). A vizsgálat közös vonása, hogy valamennyi vizsgálat szervesen beilleszthető a mindennapi iskolai nevelési folyamatba, s a konkrét osztályok feltételeihez igazítva könnyen megismételhető, transzponálható, felhasználható. Mintájukra gyakorlatilag számtalan további vizsgálatot lehet megtervezni, s lebonyolítani.

Gyakorlati szempontból hasznos a IV. fejezet *dokumentumgyűjteménye* is, jó példát szolgáltatva az osztályfőnököknek az eredményvizsgálat adatainak felhasználására. Függelék egészíti ki a könyvet, amely megkíméli a tanárokat a százalékszámítással járó idővesztéstől.

Pedagógiai szakirodalmunk ismeretes műfaji problémája, hogy mily nehéz megtalálni a gondolat igényesség és a gyakorlati alkalmazhatóság kellő arányait. Méltatásul aligha mondhatnánk többet, hogy e nehéz feladat megoldására követendő példát nyújt MAJZIK Lászlóné kötete, amely egyszerre kínál elméleti kapaszkodót, rendszerező keretet és ötletgazdag szempontrendszert, eljárásmodokat a nevelési eredményeket vizsgáló általános iskolai osztályfőnököknek és a pedagógiai elméleti kutatóinak is.

HUNYADY GYÖRGYNÉ